

11193

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ՝

Շրջակա միջավայրի նախարարի
պարտականությունները կատարող

Արամ Մեյմարյան

«23» 10 2025թ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ

ԲՓ № 234 - 25

Նախաձեռնող՝

«ԻՍԻԻ Քաուքազուս» ՍՊԸ

ք. Երևան, Թումանյան 8, 5-րդ հարկ, 504 գրասենյակ

Գործունեությունը՝

«Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի
2025-2030թթ. կառավարման պլան» նախագծի շրջակա
միջավայրի վրա ազդեցության ռազմավարական
էկոլոգիական գնահատման հաշվետվություն
Արարատի մարզ, Վայոց ձորի մարզ, Կոտայքի մարզ

Առդիր՝ 18 թերթ

ԲՓ № 234 - 25

«03» հոկտեմբեր 2025թ.

«Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի 2025-2030թթ. կառավարման պլան» նախագծի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվություն

Նախաձեռնող՝

«ԻՄԻ Բաուքազու» ՍՊԸ

Ներկայացված նյութեր՝

Հիմնադրության փաստաթուղթ.

ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման (ՌԷԳ) հաշվետվություն, նախագիծ

Ներածական մաս. Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի համար գետավազանային կառավարման պլանի նախագծի մշակումն իրականացվել է Ասիական զարգացման բանկի և «Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի («Հայհիդրոմետ») միջև 2024 թվականի փետրվարի 2-ին կնքված խորհրդատվական ծառայությունների պայմանագրի շրջանակում:

Ջրավազանային կառավարման պլանն ուղեցուցային փաստաթուղթ է, որն ապահովում է ջրային ռեսուրսների կառավարման ընդհանրական և գլոբալ մոտեցում, հաշվի առնելով՝ տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական գործոնները, ջրային ռեսուրսների կայուն կառավարման համար անհրաժեշտ միջոցառումների, ռազմավարությունների և քաղաքականության մշակման համար:

Ջրավազանային կառավարման պլանի հիմնական նպատակներն են.

- մակերևութային և ստորերկրյա ջրերի պաշտպանությունը,
- վատթարացած ջրային մարմինների վիճակի (որակական և քանակական) բարելավումը,
- բոլոր ջրային մարմինների հետագա վատթարացման կանխումը,
- ջրային ռեսուրսների կայուն օգտագործման խթանումը (տես ԶՇԴ):

Ջրավազանային կառավարման տարածքի համար ջրավազանային կառավարման պլանի հիմնական բաղադրիչներն են.

- ջրավազանային կառավարման տարածքի բնութագրումը,
- ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրային հաշվեկշիռը,
- ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրային ռեսուրսները և պաշարները
- ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրային մարմինների տարանջատումը,
- էական ճնշումները և ջրային մարմինների վրա հնարավոր ազդեցությունները,
- գետերի էկոլոգիական թողքի գնահատումը,
- պահպանվող տարածքները,
- ջրաէկոհամակարգերի սանիտարական պահպանման, հոսքի ձեւավորման, ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների պահպանման, ջրապահպան գոտիները, էկոտոն և անօտարելի գոտիները:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման ներկայացված «Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի համար գետավազանային կառավարման պլան»-ի նախագիծը «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՕ-150-Ն օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով սահմանված հիմնադրությամբ փաստաթուղթ է, որն Օրենքի 21-23 հոդվածներով, և Կառավարության 2023 թվականի դեկտեմբերի 21-ի «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման կարգի և ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» N 2294-Ն որոշմամբ, ենթակա է ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման և փորձաքննության:

Նկարագրական մաս. Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքը (այսուհետ՝ Արարատյան ԶԿՏ) ընդգրկում է Արաքս գետի ձախափնյա հատվածը՝ Արփայի (2318 կմ², Զահուկ և հարակից այլ փոքր գետակների ավազանների հետ միասին), Վեդու (1118 կմ², Արածոյի գետավազանի հետ միասին) և Ազատի (956 կմ², որի մեջ մտնում է Ազատի գետավազանը՝ 573 կմ² և Ազատ ու Վեդի գետավազանների միջև ընկած տարածքը՝ 383 կմ²) գետավազանները և կազմում է ընդամենը 4382 կմ²: Գտնվում է ծովի մակերևույթից 815-ից մինչև 3555 մ բարձրության վրա:

Արարատյան ԶԿՏ-ը վարչատարածքային տեսակետից ընդգրկում է Արարատի մարզի Արտաշատի և Արարատի տարածաշրջանները, Վայոց ձորի մարզը և Կոտայքի մարզի Գառնի, Գեղարդ, Գողթ համայնքների տարածքները:

Արարատյան ԶԿՏ-ի մակերևութային ջրային ռեսուրսները պատկանում են երեք հիմնական գետի ավազանների՝ Ազատ, Վեդի և Արփա գետավազաններին, որոնք տարբեր նշանակություն ունեն տարածքի համար: Դրանք միմյանցից տարբերվում են հոսքի պարամետրերով, սնման աղբյուրներով, ինչպես նաև սեզոնային փոփոխություններով:

Ազատ գետը ձևավորվում է Գողթ և Յոթնակունք գետերի միախառնման արդյունքում, որոնք սնվում են, համապատասխանաբար, Գեղամա լեռներից և հարակից տարածքներից բերած ջրերով: Գետի երկարությունը կազմում է 40 կմ, իսկ նրա ջրհավաք ավազանի մակերեսը 572 կմ² է, ինչը վկայում է, որ այն զբաղեցնում է տարածքի մեծ մակերես: Ազատ գետը մեծ նշանակություն ունի Արարատյան ԶԿՏ-ում՝ հանդիսանալով բնական ջրային հոսքերից մեկը, որը ապահովում է բավականաչափ ջրային ռեսուրսներ տեղական համայնքների և գյուղատնտեսության համար: Գետի սնման աղբյուրները հիմնականում ստորերկրյա ջրերն են՝ այդ թվում աղբյուրները, որոնք սնուցում են գետը ամեն տարի տարբեր սեզոններում: Ազատ գետի միջին տարեկան ելքը, ըստ Ազատ-Գառնի դիտակետի, կազմում է 4.87 մ³/վ, ինչը ցույց է տալիս նրա պարբերական և կայուն ջրառը:

Վեդի գետը սկիզբ է առնում Գեղամա լեռնաշղթայի Գնդասար լեռան լանջերից, որտեղից այն իր հունով հոսում է դեպի հարավ-արմուտք: Գետի ընդհանուր երկարությունը կազմում է 58 կմ, իսկ նրա ջրհավաք ավազանի մակերեսը՝ 633 կմ²: Գետի վերին և միջին հոսանքներում զառիթափ ու խորը հովիտ է ձևավորվում, որի խորությունը 500-600 մ է: Այս հատվածը ունի էկոլոգիական արժեք, քանի որ այն հանդիսանում է բազմաթիվ բուսատեսակների աճման վայր, որոնք հարմարված են տվյալ լեռնային պայմաններին: Ուրցաձոր գյուղից հետո գետի հովիտը սկսում է ընդլայնվել՝ դարձնելով գետի միջին հոսանքը ավելի հասանելի և տարբեր օգտագործման համար: Գետի միջին և ստորին հոսանքներում Վեդի գետի ջրերն օգտագործվում են ոռոգման նպատակով՝ ապահովելով հսկայական ջրային ռեսուրսներ հարակից գյուղերի համար: Գետը իր երկայնքով զգալի դեր ունի Արարատյան տարածաշրջանի գյուղատնտեսության զարգացման համար: Վեդի գետի բազմամյա միջին տարեկան ելքը, ըստ Վեդի-Ուրցաձոր հիդրոլոգիական դիտակետի, կազմում է 1.81 մ³/վ, ինչը ցույց է տալիս գետի միջին հոսքի մակարդակը:

Արփա գետը Արաքսի ջրառատ վտակներից է և սկիզբ է առնում Սյունիքի բարձրավանդակի 3200 մ բարձրությունից: Գետի ընդհանուր երկարությունը 128 կմ է, որի 92 կմ-ը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում, իսկ մնացած մասը՝ Նախիջևանի տարածքում: Արփա գետի ջրհավաք ավազանի մակերեսը կազմում է 2630 կմ², որից 2080 կմ²-ը գտնվում է ՀՀ տարածքում: Գետը հոսում է դեպի հարավ-արևելք-հարավ-արևմուտք և մեծ նշանակություն ունի տարածքի ջրային ռեսուրսների համար: Արփայի խոշոր վտակներն են Եղեգիսը, որը իր Սալիգետ վտակով սնուցում է գետը, Հերիերը և Դարբը: Այս վտակներն ապահովում են Արփա գետի սնման կայունությունն ու հոսքի բնական կարգավորվածությունը: Արփա գետի ջրային ռեսուրսները օգտագործվում են տարբեր ոլորտներում, հատկանշական է ոռոգման նպատակներով օգտագործումը, ինչը շատ կարևոր է ինչպես գյուղատնտեսության, այնպես էլ տարածաշրջանային էկոհամակարգի զարգացման և պահպանման համար: Զուրն օգտագործվում է նաև էլեկտրաէներգիա ստանալու համար: Գետի բազմամյա միջին տարեկան ելքը, ըստ Արփա-Արենի դիտակետի, կազմում է 21.5 մ³/վ, ինչը հաստատում է նրա կարևորությունը նաև տարածքի ջրատեխնիկական լուծումների տրամադրման համար: Արարատյան ԶԿՏ-ի գետերը վերին և միջին հոսանքներում տիպիկ լեռնային են: 2500-3000 մ բացարձակ բարձրություններից հոսելով 400-500 մ խորության ձորերով և կիրճերով 1300-1400 մ նիշերում բեռնաթափվում են Արարատյան դաշտում և իրենց հոսքի շատ փոքր մասն են հասցնում Արաքս գետին:

Արարատյան ԶԿՏ-ում առանձնացվում են 6 կլիմայական գոտիներ: Ցածրադիր հատվածներում՝ ծովի մակարդակից մինչև 1300 մետր բարձրությունները, կլիման խիստ ցամաքային է և չոր ցամաքային: Այս գոտին ընդգրկում է Ազատ, Վեդի և Արփա գետերի հովիտների ստորին հոսանքները: Ավելի բարձրադիր հատվածներում՝ նախալեռնային և լեռնային շրջաններում, ձևավորվում է համեմատաբար ցուրտ և խոնավ՝ բարեխառն տիպի, կլիմա: Ազատ և Արփա գետերի ակունքային հատվածներում՝ 3000 մետրից բարձր բարձրություններում, գերակշռում է բարձր լեռնային ցուրտ կլիման:

Արարատյան ԶԿՏ-ի գետերի ու դրանց վտակների ձևաչափական հիմնական բնութագրերը հետևյալն են՝

10կմ և ավելի երկարություն ունեցող գետերի հիմնական հիդրոգրաֆիական բնութագրիչները

№	Գետի անվանումը	Ուր է թափվում	Երկարություն, կմ	Ջրհավաք ավազանի մակերես, կմ ²	Ակունքի նիշը, մ	Գետաբերանի նիշը, մ	Թեքությունը, %
1.	Ազատ	Արաքս	40.0	572	2050	815	31
2.	Վեդի	Արաքս	58.0	633	2720	810	33
3.	Շաղափ	Վեդի	29.0	131.5	2250	1050	53
4.	Խոսրով	Վեդի	17.8	62.9	2938	1150	107
5.	Յրսուտ	Վեդի	13.0	60.7	2642	1372	98
6.	Արփա	Արաքս	92.0	2080	3200	960	24
7.	Հերիեր	Արփա	28.0	174	3040	1310	62
8.	Վայք	Արփա	19.0	79.3	2790	1265	80
9.	Գոմք	Արփա	21.0	73.3	2800	1305	72
10.	Զուլ	Արփա	16.0	54.9	2820	1320	94
11.	Թերպ	Արփա	20.0	102.5	2800	1380	75
12.	Ելփին	Արփա	21.0	130	2420	1100	62
13.	Աղավնաձոր	Արփա	14.0	36.2	2450	1020	102
14.	Գլաձոր	Արփա	16.0	29.1	2600	1200	93
15.	Մալիշկա	Արփա	14.0	45.5	2660	1132	109
16.	Եղեգիս	Արփա	47.0	516	3300	1060	48
17.	Սալիգետ	Շատին	21.6	144	3000	1242	81

Արարատյան ԶԿՏ-ում բնական լճերն են՝

Գետավազան	Լճի անվանում	Բարձրություն, մ	Հայելու մակերես, կմ ²
Ազատ	Վիշապալիճ	2750	0.3
	Սագերի լիճ	2230	0.8
Վեղի	Քանլի լիճ	2375	0.034
Արփա	Չոբան լիճ	3030	0.7
	Արտավան լիճ	2225	0.048
	Չմեյ լիճ	1995	0.080
	Ամուլսարի լիճ	2503	0.010

Արփայի գետավազանի լճերը համեմատաբար մեծ տարածում ունեն հրաբխային ծագման լեռնաշղթաների մերձգագաթային շրջաններում, ուր նրանց առաջացման համար գոյություն ունեն նպաստավոր թե՛ ռելիեֆի ձևաբանական և թե՛ կլիմայական պայմաններ: Արարատյան ԶԿՏ-ում կան խոշոր և մի շարք փոքր ջրամբարներ: Ազատի գետավազանում է գնտվում Ազատի ջրամբարը, իսկ Ազատ գետի վերին հոսանքներում՝ Գեղարդալիճ ջրամբարը: Երկու ջրամբարներն էլ ունեն ոռոգման նշանակություն: Վեղի գետավազանում կառուցվում է Վեղիի ջրամբարը: Արփայի գետավազանում ներկայիս գործող ջրամբարները օգտագործվում հիմնականում Սևանա լիճ ջրի տեղափոխման, ոռոգման և էներգետիկ նպատակով: Արփա գետի վերին հոսանքներում է գտնվում Կեչուտի ջրամբարը: Արփա գետի աջափնյա վտակ Հեր-Հեր գետի վրա գտնվում է համանուն ջրամբարը, որը գերազանցապես օգտագործվում է հիդրոէներգետիկ նպատակով:

Արարատյան ԶԿՏ-ի վերը թվարկված ջրամբարների հիմնական բնութագրիչները՝

№	Անվանում	Կառուցման տարի	Ընդհանուր ծավալ մլն մ ³	Հայելու մակերես, հա	Նշանակություն
1	Ազատ	1976	70,0	285	ոռոգում
2	Գեղարդալիճ	1965	3,1	30	ոռոգում
3	Վեղի*	2016	25,0		ոռոգում (դեռևս շահագործման չի հանձնվել)
4	Ձանգակատուն	1986	1,4	11	ոռոգում
5	Կեչուտ	1981	25,0	135	բնապահպանական/ոռոգում
6	Հեր-Հեր	1995	26,0	115	բնապահպանական

Արարատյան ԶԿՏ-ում ընդհանուր առմամբ աճում են ՀՀ բույսերի կարմիր գրքում, որպես վտանգված կամ կրիտիկական վիճակում գտնվող գրանցված 143 բուսատեսակ, որից էնդեմիկ են 18-ը, ինչպես նաև Բնության Պահպանության Միջազգային Միության (ԲՊՄՄ) կարմիր գրքում գրանցված որպես վտանգված կամ կրիտիկական վիճակում գտնվող 8 բուսատեսակ: Այս տարածքում հանդիպում են ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում, որպես վտանգված կամ կրիտիկական վիճակում գտնվող գրանցված 64 կենդանատեսակ, որից էնդեմիկ են 16-ը, ինչպես նաև ԲՊՄՄ կարմիր գրքում գրանցված, որպես վտանգված կամ կրիտիկական վիճակում գտնվող 7 կենդանատեսակ: Արարատյան ԶԿՏ-ը գտնվում է չվող թռչունների միգրացիոն միջանցքի կարևոր հնգույցներից մեկում: Արարատյան ԶԿՏ-ը որոշ վտանգված չվող թռչնատեսակների համար հանդիսանում է նաև բնադրավայր: Արարատյան հարթավայրի ջրաճահճային հատվածների չորացումը, եղեգնուտների հրդեհումը և արմատահանումը հանգեցրել է բնադրավայրերի չորացմանը և կերային բազայի աղքատացմանը, ինչը հանգեցնում է այդ տեսակների բնապահպանական փոփոխության բացասական միտումներին:

Արարատյան ԶԿՏ-ում գործում են՝

- 1 պետական արգելոց՝ «Խոսրովի անտառ»,
- 6 արգելավայր՝ «Գողաթանի ավազուտներ», «Խոր Վիրապ», «Եղեգնաձոր», «Ջերմուկի ջրաբանական», «Ջերմուկի անտառային» և «Հերիերի նոսրանտառային»:

Արարատյան ԶԿՏ-ում ամեն տարի առաջանում են տարատեսակ բնույթի տարրերային աղետներ՝ գետերի գարնանային վարարումներ, սելավներ, սողանքներ, էրոզիա, քարաթափումներ, ջրակալումներ, ցրտահարություններ, երաշտներ, որոնք առաջացնում են տարատեսակ արտակարգ իրավիճակներ: Թվարկվածներից ջրի և ջրային միջավայրի վրա առավել մեծ ազդեցություն են գործում գարնանային վարարումները, սելավները և սողանքները: Գարնանային վարարումների և սելավների ժամանակ Ազատ, Վեդի և Արփա գետերում և դրանց վտակներում ձևավորված ջրի առավելագույն ելքերը կարող են ջրածածկել գյուղատնտեսական հողատարածքները, բնակավայրերը, ճանապարհները, ջրաբերուկները լցնել ոռոգման և խմելու ջրի ջրաղբյուրներ՝ ստեղծելով մեծ դժվարություններ ջրամատակարարման համակարգում: Արարատյան ԶԿՏ տարածքի ակտիվ սողանքային տարածքներում են գտնվում Ողջաբերդ և Գնիշիկ գյուղերը, միջին բարձրության լեռնային գոտիներում՝ Վեդիի ավազանը, Ջերմուկի սարավանդները և այլն:

Արարատյան ԶԿՏ-ում հիմնական ճնշումները և հնարավոր ազդեցությունները ջրի կարգավիճակի վրա հանդիսանում են՝ գյուղատնտեսությունը, ձկնաբուծությունը, արդյունաբերությունը, և այլն:

Գյուղատնտեսությունը Արարատյան ԶԿՏ-ի տնտեսական զարգացման հիմնական ուղղությունն է: 2022 թվականի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ի Արփայի գետավազանում գյուղատնտեսական նշանակության հողերը զբաղեցնում են մոտ 189,537.1 հա, որից 15,900.3 հա վարելահողեր են: Գյուղացիական տնտեսությունները հիմնականում զբաղվում են անասնաբուծությամբ՝ հետևյալ ենթաճյուղերով՝ խոշոր եղջերավոր, բրդատու ոչխարաբուծություն, այծաբուծություն, մեղվապահություն, թռչնաբուծություն: Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալում որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև խաղողագործությունը, պտղաբուծությունը և բանջարաբուծությունը: Գյուղատնտեսության մեջ առաջատար է անասնապահությունը: Բուսաբուծության մեջ աչքի են ընկնում խաղողագործությունն ու պտղաբուծությունը: Այստեղ աճում են ծիրանի, բալի, տանձի, դեղձի, խնձորի, փշատի, սերկևիլի, սալորի, կեռասի, խաղողի բազմաթիվ տեսակներ, ընկույզ և հատապտուղներ: Արփայի հովտի ցածրադիր մասերում զբաղվում են բանջարաբուստանային կուլտուրաների մշակությամբ, իսկ մարզի նախալեռնային գոտին համարվում է ՀՀ խաղողագործության 4 շրջաններից մեկը, որոնք հումք են հանդիսանում գինեգործության համար: ՇՄՆ ԶՌԿՎ-ի տվյալների համաձայն, 2024 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում ոռոգման նպատակով իրականացվելիք ջրօգտագործման ծավալը 730.347 մլն. մ³/տարի է, որի 95%-ը բաժին է ընկնում մակերևութային, 5%-ը՝ ստորերկրյա ջրային ռեսուրսներին: Արարատյան ԶԿՏ-ի գյուղատնտեսական նշանակության հողերի զգալի մասը կազմում են վարելահողերը և արոտավայրերը, որոնք ազդեցություն են թողնում հատկապես Արփա գետի ջրի որակի վրա:

ձկնաբուծությունը Արարատյան ԶԿՏ-ում զարգացած է: ՀՀ ՇՄՆ ԶՌԿՎ-ի տվյալների համաձայն, 2024 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում տրվել է 18 ջրօգտագործման թույլտվություն՝ ընդամենը առմամբ՝ 37.375 մլն. մ³/տարի ջրի ծավալով, որի 89%-ը բաժին է ընկնում մակերևութային, 11%-ը՝ ստորերկրյա ջրային ռեսուրսներին: Գետավազանում ձկնաբուծության համար հիմնականում օգտագործվում են Արարատյան դաշտավայրի ստորերկրյա ջրերը, ինչպես նաև Արփա, Վեդի, Հերիեր, Արաքս գետերի ջրերը:

Գետավազան	Արդյունաբերության ուղղություններ	Հիմնական արտադրանք	Արդյունաբերական ձեռնարկություններ
Արփա	Սննդի արդյունաբերություն Հանքարդյունաբերություն*	Կաթնամթերք, հանքային ջուր, գինի հանքաքարի մշակում	Պանրի արտադրություն, «Ջերմուկ» հանքային ջրերի գործարան, խաղողի գինու արտադրություններ «Լիդիան Արմենիա» ՓԲԸ
Վեդի	Մետաղագործություն, շինանյութերի արտադրություն	Ոսկու կորզում, ցեմենտ	«Գեոպրոմայնինգ Գուլը» ՍՊԸ-ի Արարատի ոսկու կորզման գործարան, «Արարատցեմենտ» ՓԲԸ
Ազատ	-	-	-

Աղբավայրեր՝ Արարատյան ՋԿՏ-ի կոշտ թափոնների աղբավայրերի կառավարմանն առնչվող հարցերը շարունակում են մնալ որպես առաջնային, քանի որ չկան սանիտարահիգիենիկ և քաղաքաշինության պահանջներին համապատասխանող աղբավայրեր, բացակայում են նաև արդյունաբերական և կենցաղային աղբի համար առանձին աղբավայրերը: Բացի այդ, աղբի կուտակման, հավաքման, տեղափոխման, պահեստավորման, մշակման, վերաօգտագործման, տնօրինման, հեռացման, ոչնչացման և թաղման աշխատանքները ոչ լիարժեք են իրականացվում: Արարատյան ՋԿՏ-ում կա 6 խոշոր աղբավայր, որոնք շահագործվում են Գառնի, Արարատ, Եղեգնաձոր, Վեդի, Ջերմուկ, Վայք համայնքների կողմից: Աղբավայրերի ընդհանուր մակերեսը կազմում է շուրջ 19.4 հա: Գառնի գյուղում առկա է մեկ աղբավայր, որը գործում է 6 բնակավայրերի համար: Աղբավայրի մակերեսը 1.2 հա է, տեղափոխվող աղբի տարեկան ծավալը՝ 15,000 մ³: Արարատ համայնքի աղբավայրը գտնվում է Արարատ քաղաքի վարչական տարածքում՝ քաղաքի կենտրոնից 2-3 կմ հեռավորության վրա, զբաղեցնում է 6.1 հա տարածք: Տարեկան հեռացվող աղբի ծավալը 1000 տոննա է: Վեդիի աղբավայրը գտնվում է Վեդի քաղաքի հարևանությամբ, մակերեսը 4.9 հա է, հեռացվող աղբի ծավալը՝ ամսական 744 մ³: Վայք համայնքում գործում է մեկ աղբավայր, որի մակերեսը 5 հա է, տարեկան հեռացվող աղբի ծավալը՝ 1000 տոննա: Ջերմուկ համայնքում գործում է մեկ աղբավայր, որի մակերեսը 0.5 հա է, հեռացվող աղբի ծավալը՝ 600 մ³: Եղեգնաձոր համայնքում առկա է մեկ աղբավայր՝ 1.7 հա ընդհանուր մակերեսով: Արարատյան ՋԿՏ-ի մաս հանդիսացող մարզերի տարածքային

զարգացման ռազմավարության նպատակներից է ունենալ հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների արդիականացում ոռոգման նպատակով և գյուղատնտեսության զարգացում, ժամանակակից պահանջների համապատասխան կեղտաջրերի հեռացման օրենսդրություն և ցանց, զարգացած արդյունաբերություն, զարգացած զբոսաշրջություն:

Տարածաշրջանի առանցքային նպատակներից մեկն է հանդիսանում գյուղատնտեսական զարգացումը, ջրային ռեսուրսների կուտակումն, հոսքակորուստների նվազեցումը, ոռոգման ցանցի արդիականացումն, ինչպես նաև նորերի կառուցումը: Տարածաշրջանի մաս կազմող համայնքները ձգտում են ունենալ գյուղատնտեսության ժամանակակից տեխնիկա, տեխնոլոգիաներ և լավագույն փորձ: Այն ներառում է արդյունավետ ոռոգման մեթոդների ընդունում, հողօգտագործման օպտիմալացում և կայուն գյուղատնտեսական գործընթացների իրականացում: Արարատյան ԶԿՏ-ում ջրային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման համար անհրաժեշտ է գործող հիդրոտեխնիկական ենթակառուցվածքների վերանորոգում և վերազինում, ինչպես նաև ջրի կուտակում նոր ջրամբարների կառուցմամբ:

Կառավարության կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրով Վեդի գետավազանում կառուցվում է Վեդիի ջրամբարը՝ մոտ 29 մլն խմ ծավալով: Զրամբարի իշխման տակ են գտնվում ավելի քան 3220 հա ոռոգելի հողատարածքներ 3.2 մլն. մ3 ծավալով: Ըստ Արարատի մարզպետարանի կողմից տրամադրած տեղեկատվության, Վեդիի ջրամբարի և ոռոգման համակարգի կառուցմամբ ջրամբարի իշխման տակ կորուստները կկրճատվեն 20-25%-ով, կնվազի Սևանա լճից ոռոգման նպատակով ջրապահանջարկը, ոռոգելի հողատարածքները կավելանան շուրջ 300 հա-ով, կբարձրացվի մշակաբույսերի բերքատվությունը, էլեկտրաէներգիայի տարեկան տնտեսումը կկազմի մոտ 19.0 մլն կվտ/ժ: 2024 թ. դրությամբ, Արարատյան ԶԿՏ-ում հեռացվող կեղտաջրերի ծավալը 2.52 մլն մ³ է: Արդյունաբերական և կենցաղային կեղտաջրերի շուրջ 90-95%-ը կենսաբանական մաքրման չի ենթարկվել: Արարատյան ԶԿՏ-ում առկա է կեղտաջրերի մաքրման մեկ կայան՝ Ջերմուկի մաքրման կայանը: Սակայն, չնայած կայանի առկայությանը, կենցաղային և արդյունաբերական կեղտաջրերը միանգամից թափվում են ջրային ռեսուրսներ, քանի որ մաքրման կայանը չի աշխատում պատշաճ կերպով, ինչպես նաև կեղտաջրերի խողովակները բավականին մաշված են և հիմնանորոգման կարիք ունեն: Արարատյան ԶԿՏ-ում սննդի և ոչ սննդի արդյունաբերության կեղտաջրերը հիմնականում թափվում են կոյուղու կոլեկտոր, և դրանց ազդեցությունը գումարվում է կենցաղային կեղտաջրերի ազդեցությանը: Չմաքրված կենցաղային կեղտաջրերի արտահոսքը դեպի մակերևութային ջրային ռեսուրսներ բավականին մեծ է և դրա հետևանքով կարող են խախտվել ջրային էկոհամակարգերը, նվազել ջրերի որակը և նպաստել վնասակար նյութերի ներթափանցմանը դեպի բնական աղբյուրներ:

Քաղաքային և արդյունաբերական կեղտաջրերի ծավալը Արարատյան ԶԿՏ-ում

Գետավազան	Կոմունալ-կենցաղային կեղտաջրեր ¹	
	Օրական ծավալ, մ ³ /օր	Տարեկան ծավալ, մլն մ ³ /տ
Արփա գետ	4614.7	1.68
Վեդի գետ	2289	0.84
Ազատ գետ ²	-	-
Ընդհանուր	6903.7	2.52

Արարատյան ԶԿՏ-ում սննդի արդյունաբերական ձեռնարկությունները շատ են և բազմազան: Սննդի ձեռնարկությունների արտանետումների մասնաբաժինը հայտնի չէ, հետևաբար հնարավոր չէ առանձնացնել հատկապես սննդի ձեռնարկությունների ճնշումը կենցաղային ճնշումից: Սակայն, բոլոր դեպքերում, գետավազաններում գետերի ջրի որակի վրա սննդի

¹ Կեղտաջրերի քանակի մասին տվյալները ստացվել են «Վեդիա ջուր» ՓԲԸ-ից:

² Համաձայն «Վեդիա ջուր» ՓԲԸ-ի գրության Ազատ գետ կոյուղու արտահոսքի վրա:

ձեռնարկություններից ճշումն առկա է: Ոչ սննդի արդյունաբերության ձեռնարկություններն օգտագործում են չնչին քանակությամբ ջուր և ջրահեռացում գրեթե չեն կատարում: Համեմատաբար խոշոր ջրօգտագործող ձեռնարկություններից են «Գեոպրոմայնինգ Գոլդ» ՍՊ ընկերության Արարատի ոսկու կորզման գործարանը, «Արարատցեմենտ» ՓԲ ընկերությունը, «Արտաշատի պահածոների գործարան» ԲԲ ընկերությունը:

Արարատյան ԶԿՏ-ում կենցաղային կոշտ թափոնների աղբավայրերը կառուցվել են հիմնականում քաղաքային համայնքներում, որոնք ներկայումս չեն համապատասխանում ժամանակակից քաղաքաշինական, սանիտարահիգիենիկ և բնապահպանական նորմերի պահանջներին: Աղբավայրերը չունեն տարածքում ձևավորվող կեղտաջրերի հավաքման ֆիլտրացվող համակարգեր, ինչի հետևանքով կեղտաջրերը ներծծվում են դեպի ընդերք՝ աղտոտելով ստորերկրյա ջրերը, կամ անձրևաջրերից ձևավորված մակերևութային հոսքով թափվում են հարակից գետեր: Բացի քաղաքային աղբավայրերից, գետավազաններում բնակավայրերին կից հատվածներում տարիների ընթացքում ստեղծվել են կամ տարերայնորեն ձևավորվել են բազմաթիվ աղբավայրեր և աղբանոցներ, որոնք զբաղեցնում են զգալի տարածքներ և առաջացնում են բնապահպանական և սանիտարական խնդիրներ: Հաճախ կենցաղային աղբը թափվում է աղբի համար նախատեսված վայրերից դուրս՝ պատահական վայրերում՝ բակային տարածքներում, այգիներում, բանջարանոցներում, ավտոճանապարհների եզրերին, ձորերում, գետափերին:

Աղբավայրերի ոչ պատշաճ կառավարումը Արարատյան ԶԿՏ-ի ջրային ռեսուրսների վրա կարող է ունենալ ազդեցություն. սրա հետևանքով կարող են ջրային ռեսուրսներում ավելանալ տարբեր քիմիական նյութերի պարունակությունները (մետաղները, պեստիցիդները, կայուն օրգանական աղտոտիչներ և այլ վտանգավոր նյութեր):

Արարատյան ԶԿՏ-ում աղտոտման ցրված աղբյուրներ առաջանում է լայն տարածք զբաղեցնող գործունեությունից, ինչպիսին է, օրինակ, գյուղատնտեսությունը և այլ աղբյուրներ: Ցրված աղտոտվածության մակարդակը կախված է ոչ միայն մարդածին գործոններից, ինչպիսին է, օրինակ, հողօգտագործումը և հողօգտագործման ինտենսիվությունը, այլ նաև բնական գործոններից, ինչպիսիք են կլիման, հոսքային պայմանները և հողի բնութագրիչները: Այս գործոնների ազդեցության ուղիները զգալիորեն տարբեր են: Ազոտի համար ցրված աղտոտման հիմնական ուղին ստորերկրյա ջրերն են, մինչդեռ ֆոսֆորի դեպքում՝ էրոզիան: Ցրված աղբյուրներից արտահոսքերի չափումը բարդ խնդիր է, հիմնականում, հնարավոր է միայն մաթեմատիկական մոդելավորման միջոցով: Արարատյան ԶԿՏ-ում անասնապահությունը համարվում է գյուղատնտեսության հիմնական ճյուղերից մեկը: Ֆերմերային տնտեսությունների տարածքում գոմաղբի լվացումից հոսքաջրերը թափվում են գետեր կամ ներթափանցում են ստորերկրյա ջրեր՝ աղտոտելով ջրային ռեսուրսներն ազոտի, ֆոսֆորի և օրգանական այլ տիպի միացություններով:

Համաձայն ՀՀ ՇՄՆ ջրային ռեսուրսների կառավարման վարչության կողմից տրամադրված ջրօգտագործման թույլտվությունների տվյալների՝ 2023 թ. դեկտեմբերի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում տարբեր նպատակների համար տրամադրված է եղել 189 ջրօգտագործման թույլտվություն հիդրոէներգետիկ, ոռոգման, արդյունաբերական խմելու կենցաղային, նպատակներով: Համաձայն տեղեկատվության Արարատյան ԶԿՏ-ում տրամադրված է 849.3 մլն մ³ ջրօգտագործման թույլտվություն: Հաշվի առնելով, որ հիդրոէներգետիկ ջրօգտագործումը ոչ սպառողական է, ջրօգտագործման բաշխվածությունն ըստ ոլորտների հետևյալն է. խմելու-կենցաղային նպատակներով ջրառը կազմում է՝ 7.90%, ոռոգմանը՝ 86.0%, արդյունաբերականը՝ 0.90%, ձկնաբուծությունը՝ 4.40%, ջրարբիացումը՝ 0.80%: Հարկ է նշել, որ ըստ ջրօգտագործման թույլտվությունների տվյալների Արարատյան

ԶԿՏ-ում արդյունաբերական նպատակով ջրօգտագործումը և ջրարբիացումը ջրառի ծավալներով գրեթե հավասար են միմյանց:

Տարեկան ջրօգտագործումն ըստ ոլորտների՝ Արարատյան ԶԿՏ-ում 2023 թվականի դեկտեմբերի դրությամբ

ԶԿՏ	Ընդհանուր ջրօգտագործում	Ջրօգտագործումն ըստ ոլորտների մլն. մ ³					
		Խմելու-Կենցաղային	Ռոռզում	Արդյունաբերական	Ձկնաբուծություն	Ջրարբիացում	Հիդրոէներգետիկա
Արարատյան	849.3*	67.1	730.3	7.70	37.4	6.80	2051.2

*հիդրոէներգետիկ նպատակով ջրառը ներառված չէ

Խմելու-կենցաղային նպատակներով ջրօգտագործում: Ըստ ջրօգտագործման թույլտվությունների, 2023թ. դեկտեմբերի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում խմելու-կենցաղային նպատակով ջրառը կազմել է 67.1 մլն մ³/տարի: Խմելու-կենցաղային նպատակով ջրօգտագործումը կազմում է ընդհանուր ջրօգտագործման ընդամենը՝ 7.90%-ը՝ բացառությամբ հիդրոէներգետիկայի, և ջրառը չի ազդում Արարատյան ԶԿՏ-ի ջրային ռեսուրսների քանակի վրա:

Ռոռզման նպատակով ջրօգտագործում: 2023 թ. դեկտեմբերի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում ռոռզման նպատակով ջրօգտագործումը, համաձայն ջրօգտագործման թույլտվությունների կազմել է մոտ 730.3 մլն մ³: Ընդ որում այդ ծավալի 228.6 մլն մ³-ը վերցվում է Հրազդան գետից սնվող Հրազդան-Արաքսյան կոլեկտորից: Այսինքն առկա է ջրային ռեսուրսների տեղափոխում այլ ջրավազանային կառավարման տարածքից: Արարատյան ԶԿ տարածքում ռոռզման ենթակառուցվածքը բավական քայքայված է: Ռոռզման կիրառվող մեթոդները (մակերեսային ռոռզում) ժամանակակից չեն, ինչի արդյունքում ջրի ընդհանուր կորուստները հասնում են մինչև 40-50%: Արարատյան ԶԿՏ-ում ռոռզման նպատակով ջրառը կազմում է ընդհանուր ջրօգտագործման ավելի քան 86%-ը և այն էական ճնշում է գործադրում ջրային ռեսուրսների քանակի, հետևապես էկոլոգիական վիճակի վրա:

Արդյունաբերական նպատակներով ջրօգտագործում: Արարատյան ԶԿՏ-ում արդյունաբերական նպատակով ջրառը կազմում է 7.70 մլն մ³, և այն էական ճնշում չի գործադրում ջրային ռեսուրսների քանակի վրա:

Հիդրոէներգետիկայի արտադրության համար ջրօգտագործում: Արարատյան ԶԿՏ-ում շահագործվում է 55 ՓՀԷԿ: Հիդրոէներգետիկան էական ճնշում է գործադրում գետավազանի ջրային ռեսուրսների քանակի վրա հատկապես Արփայի գետավազանում:

Ձկնաբուծության նպատակով ջրօգտագործում: 2023թ. դեկտեմբերի դրությամբ Արարատյան ԶԿՏ-ում ձկնաբուծության նպատակով ջրառը, համաձայն ջրօգտագործման թույլտվությունների, կազմել է 37.4 մլն մ³, ընդ որում 4.26 մլն մ³-ը աղբյուրներից և մեկ հորատանցքից, մնացածը հիմնականում տեղակայված է գետափնյա տարածքներում և էական ճնշում չի գործադրում ջրային ռեսուրսների քանակի և որակի վրա:

Արարատյան ԶԿՏ-ում տարանջատվել է 75 մակերևութային ջրային մարմին, որոնցից՝ 16-ը՝ արհեստական ջրային մարմին (ջրանցքներ), որոնցից Ազատի գետավազանում՝ 3-ը, Վեդիի գետավազանում՝ 3-ը, Արփայի գետավազանում՝ 10-ը, 203.11 կմ ընդհանուր երկարությամբ,

6-ը՝ խիստ փոփոխված ջրային մարմին, այդ թվում՝ Ազատի գետավազանում՝ 2, Վեդիի գետավազանում՝ 1 և Արփայի գետավազանում՝ 3, 6.26 կմ² ընդհանուր մակերեսով, 34-ը՝ ջրային մարմին, 1004.53 կմ ընդհանուր երկարությամբ: 19-ը՝ ռիսկային ջրային մարմին, 167.96 կմ ընդհանուր երկարությամբ:

Արարատյան ԶԿՏ-ի 2016-2021թթ և 2025-2030թթ. ժամանակահատվածի կառավարման պլանների տարանջատված ջրային մարմինների համեմատական վերլուծությունը հետևյալն է՝

Անվանում	Ջրային մարմինների քանակն ըստ գետավազանների					
	Արարատյան ԶԿՊ 2016-2021թթ			Արարատյան ԶԿՊ 2025-2030թթ		
	Ազատ	Վեղի	Արփա	Ազատ	Վեղի	Արփա
Ջրային մարմին	6	11	23	6	6	22
Ռիսկային ջրային մարմին	7	5	9	7	5	7
Խիստ փոփոխված ջրային մարմին	2	3	3	2	2	2

Ինչպես երևում է աղյուսակից, 2016-2021թթ. և 2025-2030թթ. կառավարման պլաններում առկա է ջրային մարմինների քանակի տարբերություն՝ 5 ջրային մարմին Վեղիի և մեկ՝ Արփայի գետավազաններում: Որոշ ջրային մարմիններ միավորվել են, ինչի արդյունքում ջրային մարմինների քանակը նշված գետավազաններում նվազել է: Խիստ փոփոխված ջրային մարմինների քանակը ևս նվազել է, քանի որ այս պլանում չեն ներառվել Արարատի ոսկու կորզման ֆաբրիկային ռեկուլտիվացված պոչամբարը և նոր պոչամբարը, քանի որ դրանք ջրային մարմինների հետ կապված չեն: Ռիսկային ջրային մարմինների քանակի տարբերությունը պայմանավորված է նրանով, որ այս պլանում կատարվել է երկու ռիսկային ջրային մարմինների միավորում և մեկ ռիսկային ջրային մարմին հանվել է քանի որ չի համապատասխանում տարանջատման համար սահմանված չափանիշներին:

Արարատյան ԶԿՏ-ի օգտագործելի ջրային ռեսուրսները, ռազմավարական և ազգային ջրային պաշարները որոշվել են «Ջրի ազգային ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների համաձայն: Ըստ այդմ՝ օգտագործելի ջրային ռեսուրսները որոշվել են որպես ԶԿՏ-ի տարածքում ձևավորվող գետային հոսք, բացառությամբ՝ էկոլոգիական թողքի: Ռազմավարական ջրային պաշարում ներառվել է ԶԿՏ-ի ջրամբարների մեղույալ ծավալի հնարավոր օգտագործելի մասը, լճերի ծավալի օգտագործման ենթակա մասը և ստորերկրյա հոսքը: Արարատյան ԶԿՏ-ի ազգային ջրային պաշարը որոշվել է ջրային ռեսուրսների, օգտագործելի ջրային ռեսուրսների և ռազմավարական ջրային պաշարի տարբերությամբ:

Ազգային ջրային պաշարը ջրի այն որակն ու քանակն է, որն անհրաժեշտ է մարդու ներկա և ապագա հիմնական կարիքները բավարարելու, ինչպես նաև ջրային էկոհամակարգերը պաշտպանելու և այդ ջրային ռեսուրսի կայուն զարգացումն ու օգտագործումը ապահովելու համար: Ջրի ազգային պաշարի օգտագործումն արգելվում է, բացառությամբ ՀՀ Կառավարության որոշման հիման վրա ջրային պաշարների ռազմավարական սպառման դեպքի: Օգտագործելի ջրային ռեսուրսները ջրային ռեսուրսների այն մասն է, որը կարող է բաշխվել սպառման համար՝ առանց նվազեցնելու ազգային ջրային պաշարը: Մակերևութային ջրերի օգտագործելի պաշարները հաշվարկվել են որպես գետի բնական հոսքի (մակերևութային և ստորերկրյա ջրերի) և բնապահպանական թողքի տարբերություն: Օգտագործելի ստորերկրյա ջրային ռեսուրսները հաշվարկվում են գետի հոսքի մի մասը կազմող աղբյուրի և դրենաժային հոսքերի հիման վրա:

Ռազմավարական ջրային պաշարը դա ջրի այն որակն ու քանակն է, որը պահանջվում է արտակարգ իրավիճակներում (երաշտ, էկոլոգիական աղետներ, էներգետիկ ճգնաժամ և այլն) մարդու հիմնական կարիքները բավարարելու և ջրային էկոհամակարգերը պահպանելու համար: Ռազմավարական պաշարն օգտագործվում է ՀՀ Կառավարության որոշմամբ:

Արարատյան ԶԿՏ-ի՝ Արփայի, Վեղիի և Ազատի գետավազանների օգտագործելի գետային հոսքի մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների բազմամյա միջին տարեկան արժեքները, և մակերևութային ու ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների ջրառաջարկի

կանխատեսվող փոփոխությունները 2025-2100թթ. ըստ լավատեսական և վատատեսական սցենարների հետևյալն է՝

Արարատյան ՋԿՏ-ի Արփա, Վեդի և Ազատ գետավազանների օգտագործելի ջրային ռեսուրսներն ու 2025-2100 թթ. կանխատեսվող փոփոխությունները ըստ սցենարների

		Ըստ լավատեսական սցենարի			Ըստ վատատեսական սցենարի		
Գետա-վազան	2013-2023թթ. բազմամյա միջին	2030թ	2070թ	2100թ	2030թ	2070թ	2100թ
Մակերևութային ջրառաջարկը, մլն մ³							
Արփա	351.9	351.4	350.4	350.5	338.0	333.6	315.7
Վեդի	64.8	61.4	56.0	55.4	63.0	64.3	61.5
Ազատ	68.6	67.9	65.7	68.7	66.0	64.3	61.1
Ստորերկրյա ջրառաջարկը, մլն մ³							
Արփա	100.8	98.9	95.6	96.0	96.8	95.6	90.4
Վեդի	74.35	73.7	71.7	74.5	74.0	72.9	74.4
Ազատ	228.64	227.7	226.1	226.0	219.8	214.2	203.7
Ընդհանուր ջրառաջարկը, մլն մ³							
Արփա	452.7	450.3	446.1	446.6	434.9	429.2	406.1
Վեդի	139.15	135.1	127.7	129.9	137.0	137.1	135.9
Ազատ	297.24	295.6	291.8	294.7	285.8	278.5	264.8
Արարատյան ՋԿՏ	889.1	881.0	865.6	871.2	857.7	844.8	806.8

Արփայի գետավազանի բազմամյա բնական գետային հոսքը կազմում է 738.7 մլն մ³ (Արփա գետի բնական հոսքը կազմում է 725.1 մլն մ³, իսկ Ջահուկինը հարակից փոքր վտակների հետ միասին՝ 13.6 մլն մ³): Գետավազանի ընդհանուր էկոլոգիական թողքի ծավալը կազմում է 115.7 մլն մ³, որից Արփա գետի էկոլոգիական թողքը՝ 113.81 մլն մ³, Ջահուկինը՝ 1.89 մլն մ³: **Արարատյան ՋԿՏ-ում էկոլոգիական թողքը հաշվարկված ՀՀ կառավարության 2018թ. հունվարի 25-ի №57-Ն որոշման հավելվածի պահանջների համաձայն:** Արարատյան ՋԿՏ-ի գործող հիդրոլոգիական դիտակետերում էկոլոգիական թողքի ամսական ելքերը

Ամիս	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ազատ-Գառնի X=44°44'4.20" Y=40°06'34.92"	Ելքը, մ³/վ											
Միջին (2013-2023թթ.)	2.45	2.55	3.19	7.04	10.1	4.93	2.19	1.79	1.80	2.49	2.62	2.52
Միջին նվազագույն	1.87	1.91	2.33	4.13	6.10	1.72	1.69	1.36	1.33	1.88	1.96	1.96
Էկոլոգիական թողք	1.42	1.50	1.65	2.19	3.22	1.72	1.69	1.36	1.33	1.39	1.39	1.40
Վեդի-Ուրցաձոր X=44°49'35.04" Y=39°55'22.80"	Ելքը, մ³/վ											
Միջին (2013-2023թթ.)	0.88	0.99	1.99	5.04	6.37	1.29	0.63	0.49	0.48	0.60	0.60	0.79
Միջին նվազագույն	0.63	0.58	1.00	2.81	1.44	0.35	0.30	0.28	0.29	0.31	0.37	0.54
Էկոլոգիական թողք	0.13	0.14	0.17	0.32	0.47	0.18	0.17	0.16	0.13	0.13	0.13	0.12
Արփա-Ջերմուկ X=45°40'36.12" Y=39°50'16.08"	Ելքը, մ³/վ											
Միջին (2013-2023թթ.)	2.37	2.41	2.70	4.80	10.6	4.89	3.01	2.60	2.53	2.54	2.46	2.35
Միջին նվազագույն	1.40	1.42	1.42	2.68	4.63	3.03	1.79	1.67	1.51	1.47	1.43	1.40
Էկոլոգիական թողք	1.40	1.42	1.42	2.28	2.93	2.40	1.79	1.67	1.51	1.47	1.43	1.40
Արփա-Եղեգնաձոր X=45°19'28.92" Y=39°44'28.32"	Ելքը, մ³/վ											
Միջին (2013-2023թթ.)	7.71	8.36	12.9	24.6	33.3	18.0	9.81	7.34	7.59	8.53	8.80	8.76

Վեղիի գետավազանի բազմամյա բնական գետային հոսքը 84.2 մլն մ³ է, որից Վեղի գետի (հարակից տարածքով) բնական հոսքը 73.0 մլն մ³ է, իսկ Արածո գետինը՝ 11.2 մլն մ³: Գետավազանի բնապահպանական ընդհանուր թողքը 8.34 մլն մ³ է, որից Վեղի գետի բնապահպանական թողքը 5.99 մլն մ³ է, իսկ Արածո գետինը՝ 2.35 մլն մ³: Վեղիի գետավազանի օգտագործելի ջրային ռեսուրսները կազմում են 143.34 մլն մ³ է, որից 67.7 մլն մ³-ը մակերևութային հոսքն է, 8.2 մլն մ³-ը՝ ստորերկրյա (աղբյուրային) հոսք, իսկ 67.45 մլն մ³-ը՝ ստորերկրյա ջրերի շահագործական պաշարները:

Արարատյան ԶԿՏ-ի օգտագործելի ստորերկրյա ջրային ռեսուրսներն ըստ գետավազանների հետևյալն է՝

	Գետավազան	Հաստատված օգտագործելի ջրային ռեսուրսներ (շահագործական պաշարները) Վ/վրկ մլն մ ³ /տարի	Այդ թվում՝ ըստ կարգերի Վ/վրկ մլն մ ³ /տարի			
			A	B	C ₁	C ₂
1	Ազատ	<u>2172</u> 68.5	<u>1465</u> 46.2	<u>437</u> 13.78	<u>270</u> 8.51	
2	Վեղի	<u>39</u> 1.23	<u>15</u> 0.47	<u>24</u> 0.76	-	
3	Արփա	<u>1360</u> 42.89	<u>1357</u> 42.79	<u>3.0</u> 0.1	-	
4	Արտաշատի իջվածք	<u>5619</u> 177.2	<u>2444</u> 77.10	<u>837</u> 26.39	-	<u>2338</u> 73.73
5	Երասխավանի իջվածք	<u>5687</u> 179.34	<u>1505</u> 47.46	<u>634</u> 19.99	<u>3548</u> 111.89	
Ընդամենը		<u>14877</u> 469.16	<u>6786</u> 214.01	<u>1935</u> 61.02	<u>3818</u> 120.4	<u>2338</u> 73.73

Արարատյան ԶԿՏ-ի ընդհանուր օգտագործելի ջրային ռեսուրսները կազմում են 911.8 մլն մ³/տարի:

Արարատյան ԶԿՏ-ի օգտագործելի ջրային ռեսուրսները, ռազմավարական և ազգային ջրային պաշարները հետևյալն են՝

Գետավազանի ջրային ռեսուրսները, մլն մ ³	Գետավազաններ			Արարատյան ԶԿՏ
	Արփա	Ազատ	Վեղի	
Օգտագործելի ջրային ռեսուրսները				
Մակերևութային հոսք	206.8	68.6	64.8	340.2
Ստորերկրյա հոսք (աղբյուրային)	100.8	125.2	6.9	232.9
Ստորերկրյա ջրերի հաստատված շահագործական պաշարներ	-	103.44	67.45	170.89
Ընդամենը	307.6 (առանց Արփա-Սևան թունելի ԶԹ-ի 286.1 մլն մ ³)	297.24	139.15	744.00
Ռազմավարական ջրային պաշարը				
Բնական լճերի ծավալի 1/3 մաս	0.035	0.009	0.008	0.035
Ջրամբարների մեղյալ ծավալի 2/3 մաս	16.74	6.1	1.33	24.17
Ստորերկրյա ջրերի հաստատված շահագործական պաշարներ	8.51	179.53	125.73	313.77

Ընդամենը	25.29	185.64	127.07	337.98
Ազգային ջրային պաշարը				
Բնական լճերի ծավալի 2/3 մաս	0.07	0.02	0.02	0.11
Ջրամբարների մեղյալ ծավալի 1/3 մաս	8.37	3.1	0.67	12.14
Ձնաբծեր և ֆիռնային դաշտեր	0.0005	0.0005	0.002	0.003
Ստորերկրյա ջրերի խորքային հոսք	19.5	116.8	32.4	168.7
Ընդամենը	27.94	119.92	33.09	180.95
Էկոլոգիական թողք	115.7	6.31	8.34	130.35

Արարատյան ԶԿՏ-ի 2016-2021թթ. և 2013-2023թթ. ժամանակահատվածի կառավարման պլանների օգտագործելի ջրային ռեսուրսների համեմատական վերլուծություն

Գետավազան	Ընդամենը, մլն մ ³	Բնապահպանական թողք, մլն մ ³
Օգտագործելի ջրային ռեսուրսները 2013-2023թթ. տվյալներով		
Արփա	307.06	115.7
Ազատ	297.24	6.31
Վեդի	139.15	8.34
Արարատյան ԶԿՏ	744.0	130.35
Օգտագործելի ջրային ռեսուրսները 2016-2021թթ. ԶԿՊ-ի տվյալներով		
Արփա	722.6	84.2
Ազատ	402.3	32.0
Վեդի	167.2	17.3
Արարատյան ԶԿՏ	1292.1	133.5
Տարբերությունը	-548.1	-3.15

Կառավարման տարածքի ստորերկրյա բնական ռեսուրսների հոսքի վերաբերյալ տվյալներն՝ ըստ գետավազանների հետևյալն է՝

№	Գետավազան	Ստորերկրյա հոսքի բաղադրիչներ լ/վրկ մլն մ ³ /տարի				Ծանոթություն
		Աղբյուրների հոսք	Դրենաժային հոսք	Խորքային հոսք	Ընդամենը	
1	Ազատ	2708.0	698	133.0	3539	Այսպեղ չի նշվում Արարատյան ավազանի հյուսիս- արևմուտքից Արարաշատի և Երասխի իջվածքներ մտնող խորքային հոսքը
		85.4	22.0	4.2	111.6	
2	Վեդի	260	439	1027	1726	
		8.19	13.84	34.40	54.43	
3	Արփա	3166	5693	618	9477	
		99.84	179.53	19.5	298.87	
Ընդամենը		6134	6830	1778	14742	
		193.5	215.4	56.1	464.9	

Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքում օգտագործման համար հասանելի ջրային պաշարները նվազել են շուրջ 517,68 մլն մ³-ով: Որի հիմնական պատճառը՝ նախորդ պլանի շրջանակում Սևանա լիճ տեղափոխվող ջրի ծավալը Արփա-Սևան ջրատարով ներառված էր ընդհանուր օգտագործելի պաշարների մեջ, ինչպես նաև գետերի հոսքի նվազումը, որը պայմանավորված է կլիմայական փոփոխություններով:

Գերավազան	Ընդամենը, մլն մ ³		Էկոլոգիական թողք	
	2016-2021	2025-2030	2016-2021	2025-2030
Արիա	338.03	722.6	115.7	84.2
Ազատ	297.24	402.3	6.31	32.0
Վեղի	139.15	167.2	8.34	17.3
Արարատյան ՋԿՏ	774.42	1292.1	130.35	133.5
Տարբերությունը	-517.68		-3.15	

Տվյալների տարբերությունը բացատրվում է նաև կիրառված մեթոդաբանական մոտեցումների փոփոխությամբ: Նախկինում Ազատ և Վեղի գետերի ավազանների հոսքային հաշվարկներում ներառվել էին նաև գետերի ջրհավաք ավազանների այն հատվածները, որտեղ գետային հոսքի ձևավորում չի կատարվում: Բնապահպանական թողքերի տարբերությունները պայմանավորված են նրանով, որ Ազատ և Վեղի գետերում դրանք արհեստականորեն ավելացվել էին ստորին հոսանքների ջրհավաք տարածքների հաշվին, չնայած այն հանգամանքին, որ տվյալ հատվածներում իրական հոսքի ավելացում արձանագրված չէր:

Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրային մարմինների համար բնապահպանական նպատակները ներկայացված են ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվության համապատասխան բաժնում: Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման տեսանկյունից կարևոր գնահատման սկզբունքներ են դիտարկվել ջրավազանային կառավարման տարածքի ինչպես մակերևութային այնպես էլ ստորգետնյա ջրային ռեսուրսների կարգավիճակների և մոնիտորինգային ցանցի առկա վիճակի գնահատումները: Այս համատեքստում մասնավորապես մակերևութային ջրային ռեսուրսների վրա ազդեցության գնահատման տեսանկյունից կարևոր ցուցանիշներ են հանդիսանում ֆիզիկաքիմիական, հիդրոկենսաբանական և հիդրոլոգիական ցուցանիշները և գնահատման սկզբունքը՝ դա Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրային ռեսուրսների վրա կլիմայի փոփոխության ազդեցության գնահատումն է, որոնց գնահատման արդյունքների մանրամասները ներկայացված են Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի 2025-2030թթ-երի կառավարման պլանի նախագծում:

Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքում հիմնական նախատեսվող միջոցառումներն են՝

Ազլոմերացիաներում կեղտաջրերի մաքրման կայանների կառուցում

Արարատյան ՋԿՏ-ում առանձնացված են հետևյալ 4 ազլոմերացիաները՝ Արտաշատ, Արարատ, Եղեգնաձոր և Ջերմուկ:

Արտաշատի, Արարատի և Եղեգնաձորի ազլոմերացիաներն առանձնացվել են՝ հիմք ընդունելով տարածքում բացահայտված էական ճնշումները՝ կոմունալ-կենցաղային կեղտաջրերից, սննդի արդյունաբերությունից, պինդ թափոններից:

Արարատյան ՋԿՏ-ում ազլոմերացիաները

Բնակավայրերը ազլոմերացիաներում	Բնակչության թիվ	Բնակչության թիվը	Մակերես, հա	Բնակչության խտությունը, բնակիչ/հա	Հեռավորությունը առաջարկվող ԿՄԿ-ից, կմ
1. Արարատի ազլոմերացիա					
ք. Արարատ	20500	65430	2456	27	4.7
ք. Վեղի	11800				10.5
գ. Ուրցաձոր	3216				13
գ. Վանաշեն	2689				9.8
գ. Այգավան	4499				8
գ. Ոսկեդրափ	4843				10.2
գ. Սիսավան	2269				11.7

գ. Արալեզ	2582				11.6
գ. Ավշար	4878				6
գ. Արարապ	8154				3
2. Արտաշատի ագլոմերացիա					
ք. Արտաշատ	19134	38691	1505	28	4.4
գ. Բաղրամյան	1833				7.7
գ. Բերքանուշ	1926				7
գ. Դալար	2596				7
գ. Մրգավան	1801				6
գ. Ոսկան	3153				5
գ. Շահումյան	4182				2.2
գ. Տափերական	4066				2.4
3. Եղեգնաձորի ագլոմերացիա					
ք. Վայք	5300	22066	1559	14	11.5
ք. Եղեգնաձոր	7000				3.5
գ. Գլաձոր	2460				5.4
գ. Գեղալի	2328				4
գ. Մալիշկա	4978				4.7
4. Ջերմուկի ագլոմերացիա					
Ջերմուկ	3880	4774	455	10	1
Կեչուր	894				3.8

Առաջարկվող 4 ագլոմերացիայում ԿՄԿ հնարավոր տեղադիրքը որոշվել է հաշվի առնելով տարածքի ռելիեֆի և կառուցապատման առանձնահատկությունները և հանդիսանում է տրված ագլոմերացիայի ամենացածր կետը: Այն տոպոգրաֆիական առումով կապահովի կեղտաջրերի հոսքը դեպի ԿՄԿ ինքնահոս եղանակով:

Արտաշատի ագլոմերացիա. Արտաշատի ագլոմերացիայում միայն Արտաշատ քաղաքում կա կոյուղացանց, որի ընդհանուր երկարությունը կազմում է 67.7 կմ, իսկ կոլեկտորի երկարությունը՝ 14 կմ: Համակարգը ունի վերանորոգման կարիք: Ագլոմերացիայի մեջ մտնող մնացած բնակավայրերը կոյուղի չունեն: Արտաշատ քաղաքում ԿՄԿ նախկինում չի եղել: Արտաշատի ագլոմերացիայի համար առաջարկվում է կառուցել ԿՄԿ՝ մինչև 10000 մ³/օր նախագծային հզորությամբ՝ Շահումյան գյուղական համայնքից հարավ-արևմուտք:

Արարատի ագլոմերացիա. Արարատի ագլոմերացիայում կոյուղու ցանցի միջով կեղտաջրերը հեռացվում են միայն Արարատ և Վեդի քաղաքներում: Արարատ քաղաքի կոյուղու ցանցի երկարությունը 23,8 կմ է, իսկ Վեդի քաղաքինը՝ 16,8 կմ: Ագլոմերացիայի մեջ մտնող մնացած բնակավայրերը կոյուղի չունեն: Արարատ և Վեդի քաղաքներում ԿՄԿ նախկինում չի եղել: Արարատի ագլոմերացիայի համար առաջարկվում է կառուցել ԿՄԿ՝ մինչև 15000 մ³/օր նախագծային հզորությամբ՝ Արարատ քաղաքից հարավ-արևմուտք:

Եղեգնաձորի ագլոմերացիա. Եղեգնաձորի ագլոմերացիայում կոյուղու ցանցի միջոցով կեղտաջրերը հեռացվում են Վայք և Եղեգնաձոր քաղաքներում, որի ընդհանուր երկարությունը կազմում է 47,4 կմ: Ագլոմերացիայի մեջ մտնող մնացած բնակավայրերը կոյուղի չունեն: Եղեգնաձոր և Վայք քաղաքներում ԿՄԿ նախկինում չի եղել: Եղեգնաձորի ագլոմերացիայի համար առաջարկվում է կառուցել ԿՄԿ՝ մինչև 5000 մ³ /օր նախագծային հզորությամբ՝ Ագարակաձոր գյուղական համայնքից հարավ-արևմուտք:

Ջերմուկի ագլոմերացիա. Ջերմուկի ագլոմերացիայում կոյուղու ցանցի միջով կեղտաջրերը հեռացվում են միայն Ջերմուկ քաղաքից, որի ընդհանուր երկարությունը կազմում է 10,4 կմ: Ջերմուկ քաղաքում և հարակից Կեչուտ համայնքում մշտական բնակչության թիվը կազմում է 5469, սակայն հաշվի առնելով նաև զբոսաշրջիկների ներկայիս թիվը (մոտ 5000) և այն հանգամանքը, որ համաձայն 2008 թվականի սեպտեմբերի 18-ի N 1064 որոշմամբ Ջերմուկ քաղաքը հայտարարված է զբոսաշրջային կենտրոն և միջոցառումներ են ձեռնարկվում ավելացնելու զբոսաշրջիկների թիվը՝ առաջարկվում է Ջերմուկ քաղաքի կենցաղային և արդյունաբերական կեղտաջրերի մաքրման համար կառուցել նաև կենսաբանական մաքրման

կայան:

Համաձայն Քաղաքային կեղտաջրերի հրահանգի՝ ԿՄԿ-ի շահագործում չի պահանջվում փոքր բնակչություն ունեցող համայնքների համար (500 պ.է.-ից պակաս): Արարատյան ՋԿՏ-ում կան 92 բնակավայրեր, որոնք գերազանցում են այս շեմային արժեքը: Այդ համայնքների համար առաջարկվում է իրականացնել տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ քաղաքային կեղտաջրերի մաքրման կենսունակ այլընտրանքային տարբերակները որոշելու համար (սեպտիկ հորերի կառուցում, կենսաբանական լճակներ, տեղական կեղտաջրերի մաքրման կայաններ և այլն): Ըստ նախնական փորձագիտական գնահատականի Ազատի գետավազանի Գառնի, Վ. Արտաշատ, Նորաշեն, Դվին և Վ.Դվին համայնքների կոմունալ-կենցաղային կեղտաջրերի մաքրման համար նպատակահարմար է կենսաբանական լճակների կառուցումը: Ջրային կառավարման խնդիրների ազդեցությանն ուղղված միջոցառումները լուծելու համար առաջարկվում են լրացուցիչ միջոցառումներ որոնք հաշվի են առնում Արարատյան ՋԿՏ-ում առկա բոլոր խնդիրները և ճնշման տեսակները, որոնք ներկայացված են ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվությամբ:

Պատճառաբանական մաս. ՀՀ Կառավարության որոշման սույն նախագծով հաշվարկվել են Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի օգտագործելի ջրային ռեսուրսները, ռազմավարական և ազգային ջրային պաշարները: Կատարվել է Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի (այսուհետ՝ ՋԿՏ) ջրառաջարկի և ջրապահանջարկի վերլուծություն՝ նախագծային 6 տարվա ժամանակահատվածի համար: Ամփոփելով հաշվետվության գնահատման և փորձաքննության արդյունքները՝ պետք է նշել, որ նախագիծը մշակվել է ՀՀ ջրային օրենսգրքի, «Ջրի ազգային քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» և «Ջրի ազգային ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքների, Եվրոպական միության Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի և այլ ոլորտային նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, որը կունենա կարևոր ռազմավարական նշանակություն: Այն նպատակ ունի աջակցել ջրային ռեսուրսների կառավարման մարմիններին, ներառյալ՝ Արարատյան ջրավազանային տարածքային կառավարման բաժնին, քաղաքականություն մշակողներին և հանրությանը, ջրային ռեսուրսների ոլորտում որոշումների կայացման գործում: Ջրավազանային կառավարման պլանի կարևոր մասն են հանդիսանում, Պլանի նախագծի հանրային խորհրդակցությունները տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ավազանի բնակիչների և այլ շահագրգիռ կողմերի հետ: Այս գործընթացը օգնում է հավաքել տեղեկատվություն ջրավազանում ջրային ռեսուրսների կառավարման և դրանց հետ կապված այլ խնդիրների վերաբերյալ, ապա դրա հիման վրա համապատասխան կերպով փոփոխել ջրօգտագործումը, և արդիականացնել միջոցառումների ծրագիրը: Համաձայն ՋՇ Դ 4-րդ հոդվածի, ՋԿՊ-ի իրականացման միջոցով պետք է հասնել հետևյալ բնապահպանական նպատակներին.

- մակերևութային ջրային մարմինների էկոլոգիական/քիմիական լավ կարգավիճակ, ջրային մարմինների էկոլոգիական լավ պոտենցիալ և քիմիական լավ կարգավիճակ,
- ստորերկրյա ջրային մարմինների քիմիական/քանակական լավ կարգավիճակ:

Բնապահպանական նպատակները պետք է սահմանվեն մակերևութային և ստորերկրյա ջրերի լավ կարգավիճակը ապահովելու, ջրավազանի ազգային ջրային պաշարները պահպանելու և ջրային մարմինների կարգավիճակի վատթարացումը կանխարգելելու նպատակով: ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան՝ հանրային լուսնորս իրականացվել են Կոտայքի, Արարատի և Վայոց ձորի մարզերում: Փորձաքննության փուլերում, ՀՀ

օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, Կոտայքի, Արարատի և Վայոց ձորի մարզպետարաններում անցկացված հանրային լուսմների ժամանակ գործունեության իրականացումը մասնակիցների կողմից արժանացել է հավանության: Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվության վերաբերյալ փորձաքննական գործընթացում ստացվել են կարծիքներ՝ առողջապահության, ներքին գործերի, կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություններից, կադաստրի կոմիտեից, Կոտայքի, Արարատի և Վայոց ձորի մարզպետարաններից ինչպես նաև շրջակա միջավայրի նախարարության ստորաբաժանումներից, որոնք հաշվի են առնվել ՌԷԳ-ի փորձաքննության ընթացքում: Հիմնադրությային փաստաթղթի գործողության ընթացքում էկոլոգիական իրավիճակի մոնիթորինգի միջոցով կբացահայտվեն և կգնահատվեն Արարատյան ԶԿՏ-ի ֆիզիկական, քիմիական, կենսաբանական և այլ փոփոխությունները, իսկ արդյունքները հիմք կհանդիսանան կանխարգելիչ գործողությունների կիրառման համար:

Փորձաքննական պահանջներ

Հիմնադրությային փաստաթղթի շրջանակում նախատեսվող գործունեությունների համապատասխան նախագծային փաստաթղթերը՝ մինչև իրականացումը, անհրաժեշտ է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ներկայացնել շրջակա միջավայրի նախարարություն՝ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության:

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄԱՍ

«ԻՍԻԻ Քաուքազու» ՍՊԸ-ի կողմից ներկայացված «Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի 2025-2030թթ. կառավարման պլան» նախագծի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվության վերաբերյալ տրվում է պետական փորձաքննական դրական եզրակացություն՝ վերը նշված փորձաքննական պահանջի պարտադիր կատարման պայմանով:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տնօրենի պարտականությունները կատարող

Հերիքնազ Մկրտչյան

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի գլխավոր մասնագետ՝

Հովակիմ Ֆրունզիկյան